

REMEMBERING “A FORGOTTEN HISTORY” IN ARMENIAN:
TRANSLATION AND CRITICAL ANALYSIS OF AN EXCERPT FROM *TRAUMA AND RECOVERY*

BY JUDITH HERMAN

by

Ani Baghumyan

Presented to the

Department of English & Communications

in Partial Fulfillment of the

Requirements for the Degree of Bachelor of Arts

American University of Armenia

Yerevan, Armenia

May 5, 2016

Introduction

Translation shapes and changes language and culture. It has played a crucial role in the construction of national identities, literature, and politics. It has been used to colonize and conquer as well as to resist and emancipate. Translators, thus, hold immense power in their hands, yet they remain in the shadow rendered invisible. Translations are considered to be good if they are, in the words of Lawrence Venuti, “transparent,” if they are read fluently; in other words, if they are domesticated. This is a prevalent myth about translation, and so the first goal of this project is to fight that myth by a) drawing attention to the act of translation itself through translating and critically analyzing that translation; b) showing that translation is a different text and hence is meant to be read differently—it is never the original but a text on its own with its unique characteristics and specificities.

Second, this project attempts to demonstrate the translator’s role in the creation of translation by displaying the impact of his/her choices on the creation of the text in a foreign language and by doing so making the translator and his/her role more visible. Finally, it showcases and manifests the power of translation and the translator by the very choice of the text that is to be translated. Trauma and post-traumatic stress disorder (PTSD), which is the subject of Judith Herman book *Trauma and Recovery* (1992) and from which the introduction and a chapter “A Forgotten History” are taken, is itself surrounded by myths. Mental illness and people who suffer from it are most of time stigmatized because of those myths and also due to the fact that mental (an abstract concept) illness is invisible. By translating and by translating this specific text, this project seeks to fight these myths by somehow filling the gap of knowledge existing about mental illness and by raising

awareness about it—in other words, by making the abstract concept of mental more concrete and visible.

Literature Review

Traumatic experience is unspeakable or untranslatable, as Judith Herman (1992) writes in her book *Trauma and Recovery*. This book becomes a project of creating or revising a language that can be used to talk about trauma. It is a language for everybody—the victims, their family, and society. By introducing or re-introducing that language Herman first of all tries to break the silence by giving voice to the victims, silence that often follows trauma. In the first chapter, Herman presents and summarizes the research on psychological trauma beginning from the study of hysteria, the "archetypical psychological disorder of women" in the 19th century, to the long-term effects of combat studied long after the Vietnam War.

By remembering and revisiting "A Forgotten History," Herman traces the history of hysteria showing how some leading figures in psychology, Pierre Janet, Jean-Martin Charcot, and Sigmund Freud treated patients, and how political and social circumstances affected their ideas and methods. By putting individual experience into a larger political frame, Herman ultimately argues that psychological trauma can be best understood only in a socio-political context. She then goes on to discuss the treatment of soldiers of both world wars noting how the study of trauma has a strange history, "one of episodic amnesia," during which society forgets what it has learned about traumatic disorders and then has to start all over again.

Herman further describes and explores the commonalities and differences among the victims of trauma. She then argues for the introduction of a new concept or classification among PTSD patients which she suggests naming complex or complicated post-traumatic stress disorder, for those who have survived prolonged, repeated trauma, such as political prisoners or survivors of repeated child abuse. So, Herman not only re-introduces but also creates a language that tries to empower the victims, to make them visible and to break the silence; language that can be used to talk about trauma, to bear witness, and to speak.

In a similar vein, translation theories provide language to talk about translation. The “alphabet” of that language is presented in the essay “A Methodology for Translation” by Jean-Paul Vinay and Jean Darbelnet. Differentiating between two, direct or literal and oblique translations, the authors then define and propose number of terms and concepts or as they call “procedures” such as “calque,” “borrowing,” “transposition,” “adaptation,” “equivalence,” “literal translation,” and “modulation.” They also provide examples for each “procedure” to illustrate how each one is used. These terms are the basic alphabet of translation, which allow one to talk about the process of translation in an educated and informed way.

Just like there is an alphabet of translation, there are also mistakes or “deformations” as Antoine Berman (2000) names them in translation as well. In his essay “Translation and the Trials of the Foreign,” he defines translation as “the trail of foreign” and talks about a “system of textual deformation” that prevents translation from fulfilling that function. Berman then goes on to discuss the parts of that “system,” the twelve deforming forces, (rationalization, clarification, expansion, ennoblement and

popularization, the destruction of rhythms, qualitative impoverishment, quantitative impoverishment, the destruction of underlying networks of signification, the destruction of linguistic patternings, the destruction of vernacular networks or their exoticization, the destruction of expressions and idioms, and the effacement of the superimposition of languages) and their effect on translation from critical and historical perspective.

Berman was greatly influenced by Walter Benjamin's ideas whose essay "The Task of the Translator" is one of the most influential essays on translation theory. It is important and revolutionary for many reasons. In the essay, Benjamin rejects the traditional notions on translation, the idea that faithfulness is a must for a good translation and suggests a new formula, new approach to translation--one that empowers the translator and endows him/her with creative freedom. Viewing translation as a "mode" and "afterlife" of the work, Benjamin equates and combines translation with the original in his notion of "pure language," and claims that the former is the new breath of the latter, that air which refreshes and renews the old. This is one of the first attempts to lighten the burden of authorship and fidelity that is on translator's shoulders as well as to shake traditional view on what is considered to be a good translation.

Benjamin was the first to empower translation in such a way, but he was not the first one who advocated for a foreignizing method. Like Berman, he also had been influenced by many before him, and one of the great influences was Friedrich Schleiermacher, a theologian, philosopher, and a biblical scholar who authored another seminal essay on translation theory called "On the Different Methods of Translating." In this essay, Schleiermacher essentially talks about two opposing phenomena in translation: foreignization and domestication. He also touches upon the difference between technical

and literary translation arguing that the former is less complex since it is about facts and does not require creative mind to accomplish the task.

When talking about foreignization and domestication, Schleiermacher writes that the translator has to decide whether s/he goes toward the reader, in other words domesticates and translates for the reader, or foreignizes—leaves the reader and moves toward the author. This is a tough choice for a translator and about a century and half later Roland Barthes' (1967) will change the one of the main players of this equation with his revolutionary claim that the author is dead. Now, it is the text that the translator will go toward and not the author.

Barthes essay "The Death of the Author" is in a way, at least for translators, similar to Walter Benjamin's "The Task of the Translator": they both grant translators with freedom which has always been restricted by the authority of the original and of the author itself. Barthes in his essay claims that with the birth of the text comes the death of the author. The text is an independent organism that has a life on its own and that functions in ways that the author could not have predicted or intended to. Trying to guess author's intentions then is meaningless. The reader does not need to learn about author's life, read his/her biography in order to understand the text better. Whatever the reader needs s/he can find it in the text. There is no locked door in the text which key cannot be found inside of it. For translators, this could mean that they are not responsible for guessing what the author may have meant. The question of fidelity and faithfulness is now only targeted to one agent: the text. Translators now can betray the text, the original, but not the author since, according to Barthes, there is no author. This view gives translators interpretive freedom, larger room for maneuver and creative experimentation. The essay, however, is

as much about death as it is about birth— Barthes starts with death and ends with the birth: the birth of the reader. “The reader,” he concludes, “has never been the concern of classical criticism; for it, there is no other man in literature but the one who writes. We are now beginning to be the dupes no longer of such antiphrases, by which our society proudly champions precisely what it dismisses, ignores, smothers or destroys; we know that to restore to writing its future, we must reverse its myth: the birth of the reader must be ransomed by the death of the Author.”

With Schleiermacher and Roland Barthes the role of the reader gains more and more importance. But reading a translation and reading an original are different things and that is what Lawrence Venuti (2004) argues in his essay “How to Read a Translation” and in his book *The Translator’s Invisibility* (1995).

Venuti’s essay “How to Read a Translation” is like an instruction manual for translation readers. In the essay, Venuti states that translations must be read as translations and not as originals. “A translation ought to be read differently from an original composition precisely because it is not an original, because not only a foreign work, but a foreign culture is involved,” Venuti writes. To read a translation as translations, the reader must at least have a very basic understanding of what translation is and is not; in other words, the reader must be “educated in translation” to some extent in order to be effectively engaged in reading. Venuti describes a few ways in which this education can be realized and ways that will help reader both enjoy and benefit from the act of reading a translation.

In the book *The Translator’s Invisibility*, Venuti discusses the history of translation starting from the seventeenth century to nowadays. Venuti claims that translations in order

to be considered good, have to be “transparent,” read fluently like the original. He connects the notion of “transparency” to the “translator’s invisibility.” He provides different examples on how translator’s role and views on good and bad translation have been historically shaped and what kind changes they have undergone. In the chapter entitled “Call to Action,” he addresses translators and urges them to fight for their rights, refuse to stay in the shadow and demand recognition of their work. Venuti suggests writing prefaces and claiming authorship for their work as one of the ways this can be accomplished.

What Do We Talk About When We Talk About Translation

Translator’s Preface

The word *preface* comes from the Latin words *praefationem* which means “fore-speaking, introduction” and *praefari* that means “to say beforehand.” In other words, “to introduce” yourself and your work and “to say beforehand” that it is a translation the reader is going to read. In his essay “How to Read a Translation,” Lawrence Venuti writes: “To read a translation as a translation, as a work in its own right, we need a more practical sense of what a translator does” (n.p.). For that Venuti provides five rules that the reader should follow while reading a translation and one of which is not skipping an introductory essay written by a translator and reading it first, “as a statement of the interpretation that guides the translation and contributes to what is unique about it” (n.p.). The reader, the one who wants to read a translation as a translation, can follow this rule only if there *is* an introductory essay or a translator’s preface. In many cases, and this includes Armenian

translations as well, this rule will most often be extremely hard to follow. This is because when publishing a work in translation, publishers often try to minimize or even completely erase the foreignness of the work by domesticating it and making it fluent.

According to French literary theorist Gérard Genette, prefaces are devices “that form part of the complex mediation between book, author, publisher and reader” (qtd. in McRae 17). That mediation can take different forms and serve to different functions, some of which can be: foregrounding differences of cultures and languages, promoting understanding of the source culture (e.g. by providing cultural/historical background of the text, talking about the differences between the languages and the treatment of names, introducing the author, etc.), promoting the understanding of the translator’s role and intervention, helping critics assess the quality of the translation and be useful as process documentation (e.g. when it contains translator’s debts and acknowledgments, essential rendering vs. literal, limitations of translation, etc.). In the research as part of her master thesis, Ellen McRae, a student from the University of Auckland, examined a corpus of over 800 contemporary fictional works, published between 1945 and 2005, that have been translated into English from 29 languages) and found that only 20 percent included prefaces and only 10 percent had prefaces that discussed the act of translation (McRae 41). This should not come as a surprise. Even though this study was limited to only translations into English, it allows us to draw some implications. Not having a translator’s preface or having one that is not written by the translator is a way of faking “originality,” or hiding your “unoriginality,” pretending not to be a translation, domesticating.

This also the case with the translations done into Armenian: the majority of the books translated during Soviet Union either contain a preface or an afterword written by a

literary critic, usually Russian literary critic(s), and in a few cases Armenian one, or contain neither. The fact that they are translations and translators' names are almost invisible, put in small letters on the margins of the books, implies that this fact is of very little importance and one might as well skip it altogether.

“A translated text,” writes Venuti (1995), “in whether prose or poetry, fiction or nonfiction, is judged acceptable by most publishers, reviewers, and readers when it reads fluently, when the absence of any linguistic or stylistic peculiarities makes it seem transparent, giving the appearance that it reflects the foreign writer’s personality or intention or the essential meaning of the foreign text—the appearance, in other words, that the translation is not in fact a translation, but the ‘original’” (p.1).

It is not just the books translated during the Soviet Union era. There are many other books, most of them recent translations that do not have a translator’s preface. Over the past few years, we started avidly translating books realizing that we missed so much because we did not translate from the original. The books are there, and the numbers keep rising, but where are the translators? In those very books that they have translated, where are they? Most of the time, they are on the margins.

Contemporary Armenian translators do not write prefaces also because translations are not being reviewed and criticized. Criticism of the translation is a way of drawing attention to the translator and the translation, putting them at the center. This, however, is not an excuse. Cultivating a translational culture where translators claim their “basic right to preface,” might bring with itself a culture of translation reviews and criticism through revealing the role translation plays in the introduction of foreign works and in

communication in general. In Armenia, translation is still considered to be a “work-for-hire.” Prefaces can help change that approach and contribute to making translation an “original work of authorship.”

The Process of Writing a Preface

Characterizing translation as “cultural political practice,” and reflecting upon the consequences of having to choose between two domesticating and foreignizing methods of translation, both of which end up causing violence either at home or in the foreign space, Lawrence Venuti (1992) writes:

“The violence wreaked by translation is partly inevitable, inherent in the translation process, partly potential, emerging at any point in the production and reception of the translated text, varying with specific cultural and social formations at different historical moments. The most urgent question facing the translator who possesses this knowledge is, What to do? Why and how do I translate?”(p.19)

What to do? Why and how do I translate? These are questions that the translator can ask only if they possess the theoretical knowledge on their craft, only if they are aware of the power they have. While many would question the relevance and usefulness of theory when it comes to actually putting it into practice, one of the most obvious benefits of theory is that it gets the translator to think about the act of translation. By doing so, the process of translation becomes as important as the final product itself. This process involves or can involve research and reading about the subject of translation, revision and drafting, editing and proofreading, writing a preface, and thinking about the translational choices that

otherwise would have been automatic. For instance, should one keep the neologism in the translation and risk sounding less natural (and as a consequence might come across as less professional translator), or should one replace it with a word already existing in one's language. In other words, how the translation is created is as important as what the final translation looks like. The final product can actually be seen as a very good translation, since it reads fluently, it is natural. End, in other words, justifies the means. It justifies destruction of the "otherness," of the foreignness of the text, and it justifies the loss of important nuances and uniqueness in the foreign text and justifies its domestication. In short, it justifies the violence done to the foreign in order to mitigate the violence at home.

And so, the first question that I asked myself was this: who am I translating this for? Who is my audience? The question already reveals that my approach initially and also instinctively was what Schlermacher calls reader oriented. The reasons for this are the following: first and foremost, Herman's book itself is reader oriented. Her language is very engaging, it is written for those who do not need to have any background in psychology or psychiatry in order to understand her. As much as it is a book for psychologists, psychiatrists, and therapists, it is equally targeted to the survivors and victims of trauma, to patients. One of the main goals of the book is to raise awareness amongst the patients, to give them language to talk about what has happened with them—to empower and educate them. So as a translator then, I was faced with a dilemma: how to make the text Armenian and at the same time not domesticate it? What does it mean to domesticate in this case?

I would argue that the very choice of translating a text that goes against the mainstream ideology and traditions is already an act of foreignization. In Armenian reality, the reality of women's experience is not validated. The cases of domestic abuse and sexual

violence most of the time go unreported. The risk of stigma and the price for the demand of justice is too high, and so many female victims choose to be silent. And even when they do speak up, they are marginalized, and become a target of shaming. Their lives are ruins. And the perpetrator rarely gets punished.

So my first intention was to have a text that validates that experience of the victims of domestic abuse, sexual violence, and war in Armenian language. In the mainstream discourse, the word trauma is associated with Armenian Genocide, and our notions of trauma are that of communal trauma. The individual trauma in the Armenian reality is neglected, often dismissed and rejected. Being victims of the denial politics ourselves, our society ironically exercises the same politics over its citizens: over the women who are battered by their husbands, young girls who are raped, the soldiers that suffer silently from horrible flashbacks refusing to seek help since they are afraid they will be seen as weak or be attached the stigma of a “mad man.” Reading about others who have similar experiences in Armenian is different from reading about it in other language. It means that what is written is also true about their reality, since there is a language that consist all these words, since their stories, similar to those described in the book, can be told in Armenian and they are no less credible and no less significant. It is not something that happens only with the veterans of Vietnam War, but it also happens to the veterans of Artsakh War, and the soldiers of the 4 day war in April, and the soldiers on the front line. It is no something that happens to the women and girls on the other side of the ocean, far west, but it is happening here in our society, in the cities and villages, where many women get raped and do not report, where many girls become victims of incest and sexual assault, and where many wives are battered and axed to death by their husbands, only to survive by a miracle. The

book gives voice to those who have been silenced. Translation of this book will allow that voice to speak in Armenian as well.

The Language of Translation

Even though translation studies as an independent field were established in the second half of the 20th century, translation dates back centuries in history. In fact, the myth of its creation is documented in the Old Testament. The biblical story of the tower of Babel is also considered to be the myth of the origin of translation. Translation, according to the myth, was born from chaos and catastrophe. Humans tried to reach the heavens by building a tower, and the Lord got angry and decided to confuse their language so that they could not understand each other's speech. Already in the Bible, there is an obvious negative attitude towards translation, one that views it as a corrupt act. "The story of the tower of Babel is...far from a divine mandate for translators. The gods do not say, 'Let us confuse their language, that there may be translation.' They say, 'Let us...confuse their language, that they may not understand one another's speech', which is quite a different matter – one that seems almost to ban translation, along with many other means of communicating across linguistic barriers...and thus of once again threatening the security of the gods on high" (Robinson, 2001).

The famous accusation mark *traduttore traditore* (*translator traitor*) that translators have to bear can then be explained in the following ways. First translators betray the Gods by trying to empower and unite people, mitigate the confusion and hence threaten the security of the gods. Second, translators betray the people because translation always fails

to create a single unity, completely eradicate confusion, and take people back to the time when there was one language (what August Schleicher later called *Urschprache*, and Walter Benjamin would call a *pure language*). According to this myth, translation is born as a result of confusion; it is a result or a side effect of the gods' punishment for a sinful act that humans committed.

Discussing all the existing myths and theories on translation is impossible. But they are thinkers and theories that are the foundations of the translation theory. These theories provide the language and the mechanics of translation. Like any other field, such as law, psychology, computer science, biology, etc., that has its own language there is also a language that is the language of translation. I tried to use some of the theories briefly introduced in the literature review to talk about the translation of the chapter "A Forgotten History." It is worth remembering that in the Babel story, the construction of the tower and the city remained incomplete. Just like that city and the tower, translation too remains incomplete. It is never finished and never final, maybe because it was itself born from incompleteness.

Appendix

«Տրավմա և վերականգնում»

Բռնության հետևանքները. ընտանեկան բռնությունից մինչև ֆալսֆական ահաբեկում

Ջուդիթ Հերման

Նախաբան

Հրեազործությունների հանդեպ սովորական արձագանքը դրանք գիտակցությունից վտարելն է:

Հասարակական համաձայնագրի որոշ խախտումներ չավագանց սոսկալի են բարձրաձայնելու համար. այս է

անսակի բռնի իմաստը:

Հրեազործությունները, սակայն, հրաժարվում են թաղվել: Դրանք հերքելու ցանկության պես

նույնչափ ուժեղ է համոզմունքը, որ հերքումը զուր է: Ժողովրդական իմաստությունը լի է ուրվականներով,

դրանք հրաժարվում են իրենց շիրիմներում հանգչել մինչև որ իրենց պատմությունները չպատմվեն:

Հանցաբեռն ու թե շուտ բացահայտվում է: Հասարակական կարգը և գոհ դարձած անձանց առողջությունը

վերականգնելու համար անհրաժեշտ է հիշել այդ սոսկալի դեպքերը և պատմել հեռավորությունը:

Սարսափելի դեպքերը հերքելու և դրանց մասին բարձրաձայն հայտնելու հակասությունը

հոգեբանական տրավմային կենտրոնական դիալեկտիկան է: Հրեշագործություններ վերապրող մարդիկ շատ հաճախ իրենց պատմությունները պատմում են խիստ հուզական, հակասական և մասնատված ձևով, ինչը նվազեցնում է նրանց հանդեպ վստահությունը և, այսպիսով, ծառայում հեռավորությունը պատմելու և գաղտնի պահելու գույգ հրամայականին: Երբ հեռավորությունը վերջապես ընդունվում է, վերապրողները կարող են սկսել իրենց վերականգնումը: Սակայն, ավելի հաճախ, գաղտնիությունը գերակայում է, և տրավմատիկ դեպքի պատմությունը ջրի երես է դուրս գալիս ոչ թե բանավոր պատումի, այլ ախտանիշի ձևով:

Տրավմայի ենթարկված անձանց մոտ հոգեկան տագնապի ախտանիշները մեր ուշադրությունը

հրավիրում են անասելի գաղտնիքի գոյության վրա ու միաժամանակ շեղում դրանից: Սա ակնհայտ երևում է այն բանից, թե ինչպես են տրավմա տարած մարդիկ փոփոխաբար մեկ թմրածություն գգում, մեկ վերապրում դեպք: Տրավմայի դիալեկտիկան առաջ է բերում գիտակցության բարդ ու անբնական (*uncanny*) այլափոխություններ, ինչը Ջորջ Օրվելը՝ մեր դարի նվիրյալ հեռավորախոսներից մեկը, անվանում էր «երկմտածողություն», և որը հոգեկան առողջության մասնագետները՝ փորձելով գտնել ավելի մեղմ և հեզորիտ անուն՝ կոչում են «դիսոցիազիա»: Այն առաջացնում է պրոտեսյան, դրամատիկ և հաճախ

արտառոց հիստերիայի ախտանիշներ, որը Ֆրոյդը մեկ դար առաջ բնորոշել էր որպես մանկության

տարիներին սեռական բռնության ենթարկվելու մասին հայտնելու ֆոնարկված ձև:

Թե գոհերը և թե վիաները ենթակա են տրավմայի դիալեկտիկային: Ականատեսի համար դժվար է

մնալ սթափ և հանգիստ, միաժամանակ տեսնել պատկերի մի ֆանիսից ավելի մասեր, մտապահել այդ բոլոր

և դրանք իրար կապակցել: Ավելի դժվար է գտնել լեզու, որն ամբողջությամբ և համոզիչ կերպով

կփոխանցի այդ տեսածը: Նրանք, ովքեր փորձում են նկարագրել իրենց տեսած հրեշագործությունները,

վտանգում են նաև իրենց հանդեպ արժանահավատությունը: Հրեշագործությունների մասին

հրապարակայնորեն խոսել՝ նշանակում է նաև իրենց վրա վերցնել գոհերի խարանդ:

Զարհուրելի դեպքերի իմացությունը պարբերաբար ներխուժում է հասարակական գիտակցություն,

սակայն հազվադեպ է այնտեղ պահպանվում երկար: Հերֆոմը, ճեռոմը և դիսոցիացիան գործում են ինչպես

հասարակական, այնպես էլ անհատական մակարդակով: Հոգեկան տրավմայի ուսումնասիրությունն

«ընդհատակյա» պատմություն ունի: Տրավմայի ենթարկված մարդկանց պես մենք ևս կարվել ենք մեր

անցյալի մասին գիտելիքից: Տրավմայի ենթարկվածների պես, մենք էլ պետք է հասկանանք անցյալը,

որպեսզի վերգտնենք ներկան ու ապագան: Հետևաբար, հոգեկան տրավման հասկանալը սկսվում է

պատմության վերաբացահայտումից:

Բժիշկներին քաջ հայտնի է ներթափանցության այն արտոնյալ պահը, երբ մտերքը, զգացմունքներն ու հիշողությունները գիտակցության մակերևույթ են բարձրանում: Այսպիսի պահեր պատահում են ինչպես հասարակությունների, այնպես էլ անհատների պատմություններում: 1970-ականներին կանանց ազատագրման շարժման առաջամարտիկները հանրային գիտակցություն բերեցին կանանց նկատմամբ կատարվող բռնություններն ու հանցագործությունները: Զոհերն, ովքեր լուեցվել էին, սկսեցին բացահայտել իրենց գաղտնիքները: Աժխատելով հոգեբուժական հաստատությունում, ես իմ պացիենտներից, լսել եմ սեռական և ընտանեկան բռնության մասին մի շարք պատմություններ: Փանի որ ներգրավված էի կանանց ազատագրման շարժման մեջ, իմ մասնագիտական գործունեությունում հնարավորություն ունեի հանդես գալ կանանց իրական փորձառությունների հերքման դեմ և վկայություն տալ այն ամենի մասին, ինչին ականատես էի եղել: Ինցեստի մասին իմ առաջին հոդվածը, որը գրել եմ Լյուսա Հիրժմանի հետ 1976թ.-ին, մինչև հրատարակվելը մեկ տարի շարունակ շրջանառվում էր «ընդհատակում»՝ ձեռագիր վիճակում: Շատ շուտով սկսեցինք նամակներ ստանալ երկրի տարբեր մասերում բնակվող կանանցից, ովքեր նախկինում երբեք իրենց պատմությունները չէին պատմել: Նրանց շնորհիվ մենք գիտակցեցինք անասելի ասելու ուժը և մեր աչքերով տեսանք այն ստեղծարար էներգիան, որն արձակվում է, երբ հերքման և ճնշման պատմեքը ֆանդվում է:

«Տրավմա և վերականգնում» գիրքը ներկայացնում է երկու տասնամյակի հետազոտության և սեռական ու ընտանեկան բռնության գոհերի հետ տարված կլինիկական աշխատանքի արդյունքները: Այն նաև անդրադառնում է շատ այլ տրավմա տարած մարդկանց, մասնավորապես պատերազմի վետերանների և ֆաղափական ահաբեկման գոհերի հետ գնալով ահող վտրձառություններին: Այս գիրքը հանրային և մասնավոր աշխարհների, անհատի և համայնքի, տղամարդկանց և կանանց միջև կապերը վերականգնելու մասին է: Սա գիրք է ընդհանրությունների մասին, ընդհանրությունների բոնաբարություն վերապրողների և պատերազմի վետերանների, խոշտանգումների ենթարկված կանանց և ֆաղափական բանտարկյալների, ազգերի իշխող բռնակալների ստեղծած խոշոր կենտրոնացման համբարները վերապրողների և իրենց տներում իշխող բռնակալների ստեղծած վտֆր ու թափնված կենտրոնացման համբարները վերապրողների միջև:

Սուսկալի դեպքերի միջով անցած մարդիկ տառապում են կանխատեսելի հոգեկան վնասից:

Գոյություն ունի տրավմատիկ խանգարումների սպեկտր, որը ընդգրկում է մեկ անհաղթահարելի դեպքի ազդեցություններից մինչև երկարաժամկետ և կրկնվող բուրքյան ավելի բարդ ազդեցությունները:

Հաստատված ախտորոշիչ հղացքները, հատկապես ավելի հաճախ կանանց շրջանում ախտորոշվող սուր

անձնային խանգարումները, ընդհանուր առմամբ հաշվի չեն առել գոհացումի (victimization) ազդեցության

աստիճանը: Գրքի առաջին մասը նկարագրում է մարդու՝ տրավմատիկ դեպքերին ադապտացվելու սպեկտրը

և նոր անվանում է տալիս այն հոգեկան խանգարումներին, որոնք ի հայտ են գալիս երկարաժամկետ ու

կրկնվող բռնություններ վերապրողների մոտ:

Տրավմայի ախտանիշներն ունեն հիմնական ընդհանուր հատկություններ, այդ իսկ պատճառով

վերականգնման ընթացքը ևս հետևում է ընդհանուր ուղու: Վերականգնման հիմնական փուլերն են՝

ապահով միջավայրի հաստատումը, տրավմայի պատմության վերականգնումը և վերապրողի ու նրա

համայնքի միջև կապի վերականգնումը: Գրքի երկրորդ հատվածում համառոտ նկարագրվում է առողջացման

ընթացքը, ինչպես նաև առաջարկվում է կիրառել նոր հղացական շրջանակ՝ տրավմայի ենթարկված

մարդկանց հետ հոգեթերապիայի համար: Ինչպես տրավմատիկ խանգարումների առանձնահատկությունները,

այնպես էլ բուժման սկզբունքները ներկայացված են վերապրողների վկայությունների և տարբեր

գրականություններից բերված դեպքերի օրինակների հետ: Այս գրքի հետազոտական աղբյուրներն ընդգրկում

են ինցեստ վերապրողների հետ իմ ավելի վաղ շրջանում կատարած հետազոտությունները, ինչպես նաև

համեմատաբար ավելի նոր ուսումնասիրություններս՝ սահմանային անձնային խանգարման մեջ մանկության

տրավմայի դերի վերաբերյալ: Գրքի բժշկագիտական աղբյուրների հիմքում ընկած է իմ քսան տարվա

աշխատանքային փորձը ֆեմինիստական մտային առողջության կլինիկայում և տաս տարվա ուսուցչի և տեսուչի աշխատանքը համալսարանական հիվանդանոցում:

Գրքի առանցքում տրավմա վերապրողների վիճակները են: Գաղտնիություն պահպանելու համար, ես բոլոր տեղեկություն հաղորդողներին ծածկանուններ եմ տվել՝ բացառությամբ այն հոգեթերապևտների և բուժաշխատողների, ովքեր հարցազրույց են տվել իրենց գործունեության մասին, և այն վերապրողների, որոնք արդեն իսկ իրենց հանրայնորեն հանաչելի են դարձրել: Այստեղ հանդիպող պատմությունները հորինված են, յուրաքանչյուրը համապատասխան է՝ կազմված տարբեր հիվանդների, այլ ոչ թե միայն մեկ անձի փորձառություններից:

Վերապրողները մեզ մասնատված կտորները վերկապելու, պատմությունը վերակառուցելու, ներկայիս ախտահանների բացատրությունը անցյալի դեպքերի լույսի ներքո գտնելու մարտահրավեր են նետում: Ես փորձել եմ այստեղ մեկտեղել տրավմայի վերաբերյալ կլինիկական և հասարակական հայացքներն՝ առանց գոհաբերելու ոչ անհատական փորձառության բարդությունը, ոչ էլ ֆաղափական համատեքստի խորությունը: Փորձ եմ արել միավորել թվացյալ տարամետ գիտելիքի պաշարները և ձևավորել հասկացություններ, որոնք հավասարապես կիրառելի են թե՛ ընտանեկան և սեռական կյանքի

փորձառությունների՝ ավանդաբար կանանց հասցեագրվող ուղորտներում, և թե՛ պատերազմի և ֆաղափական

կյանքի փորձառությունների՝ ավանդաբար տղամարդկանցը համարվող բնագավառներում:

Այս գիրքը հայտնվում է մի այնպիսի ժամանակ, երբ սեռական և ընտանեկան կյանքի տարածված

հրեշագործությունների մասին հանրային ֆննարկումը հնարավոր է դարձել կանանց շարժման շնորհիվ, և

երբ ֆաղափական կյանքի տարածված հրեշագործությունների մասին ֆննարկումը իրականություն է դարձրել

մարդու իրավունքների պաշտպանության համար շարժումը: Ակնկալում եմ, որ գիրքը կլինի վիճահարույց.

նախ, քանի որ գրված է Ֆեմինիստական հայեցակետից. երկրորդ, քանի որ վիճարկում է հաստատված

հիմնական ախտորոշիչ հասկացությունները. և երրորդ, և գուցե ամենակարևորը, որովհետև այն խոսում է

սարսափելի երևույթների մասին, բաներ, որոնց մասին ոչ ոք չի ցանկանում լսել: Ես փորձել եմ իմ

գաղափարները հաղորդել մի լեզվով, որը պահպանում է կապերը, լեզու, որը հավատարիմ է մնում թե՛ իմ

մասնագիտության անզգացմունքային տրամաբանական ավանդույթներին, և թե՛ բռնության ու

բռնաբարության ենթարկված մարդկանց զգացմունքային պահանջներին: Ես փորձել եմ գտնել մի լեզու, որը

կկարողանա դիմակայել երկնաձողության հրամայականներին և թույլ կտա մեզ բուռնիս փոքր-ինչ ավելի

մոտենալ անասելիին առերեսվելուն:

Գլուխ 1.

Մոռացված պատմություն

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՏՐԱՎՄԱՅԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ունի ուշագրավ պատմություն՝ լի էրբեմնակի ամենգիայի դեպքերով: Բուռն հետազոտության շրջաններին փոխարինելու են գալիս մոռացումի շրջանները: Անցած դարում բազմիցս նմանատիպ ուսումնասիրություններ ձեռնարկվել և շուտով կիսատ են թողնվել, շատ ավելի ուշ կրկին վերաձեռնարկվելով: Հիսուն կամ հարյուր տարվա վաղեմության դասական գործերը հաճախ ընթերցվում են ժամանակակից գործերի պես: Թեև այս բնագավառը փաստացի ունի հարուստ ավանդույթ, այն պարբերաբար մասնավոր է մոռացության և, ուրեմն, պետք է պարբերաբար էլ վերագտնվի:

Այս ընդմիջվող ամենգիան նորաձևության մեջ տեղի ունեցող սովորական փոփոխությունների արդյունք է, որոնք ազդում են մտքի հետ առնչվող ցանկացած գործունեության վրա: Հոգեբանական տրավմայի ուսումնասիրությանը հետաքրքրության պակասը չի սպառնում: Պարզապես թեման առաջացնում է այնպիսի սուր տարածայնություններ, որ այն պարբերաբար վեր է ածվում բանադրանքի: Հոգեբանական տրավմայի ուսումնասիրությունը բազմիցս տարել է անպատկերացելի տիրույթներ և հավատքի հիմնարար հարցերին բախվելով իջել ընդհատակ:

Ուսումնասիրել հոգեբանական տրավման՝ նշանակում է առերևակել բնության մեջ մարդու խոցելիության և մարդկային բնույթում եղած չարիք գործելու ունակության հետ: Ուսումնասիրել հոգեբանական տրավման՝ նշանակում է վկա լինել սարսափելի դեպքերի: Երբ այդ դեպքերը բնական աղետներ են կամ Աստծո ձեռքի գործը, վկաները պատրաստակամորեն կարեկցում են գոհերին: Սակայն, երբ տրավմատիկ դեպքերը մարդու ծրագրածն են, վկաները հայտնվում են գոհի և ռեպրոբի միջև եղած հակամարտության կենտրոնում: Այստեղ չեզոք դիրք ընդունելն անհնար է: Ականատեսը ստիպված է ընտրություն կատարել:

Շատ ավելի գայթակղիչ է ռեպրոբի կողմն անցնել: Ռեպրոբը ականատեսից միայն մի բան է խնդրում՝ ոչինչ չձեռնարկել: Նա դիմում է չարիքը չտեսնելու, չլսելու և չասելու համամարդկային ցանկությանը: Զուհը, ընհակառակը, ականատեսից խնդրում է կիսել ցավի բեռը: Զուհը պահանջում է գործել, ներգրավվել, և հիշել: Հոգեբույժ Լեո Այտինգերը, ով ուսումնասիրել է նացիստների կենտրոնացման համբարները վերապրողներին, այսպես է նկարագրում գոհի և ականատեսի շահերի դաժան բախումը.

«Համայնքը ցանկանում է մոռանալ պատերազմի ու գոհերին մասին. յուրաքանչյուր ցավոտ և տհաճ բան ծածկվում է մոռացության հողով: Երկու կողմերը հայտնվում են դեմ առ դեմ. մի կողմում գոհերն են, ովքեր, գուցե և, ցանկանում են մոռանալ, սակայն անկարող են. մյուս կողմում՝ այն բոլոր նրանք, ովքեր ունեն

մոռանալու ուժեղ և հաճախ անգիտակից շարժումներ և ուժեր ջանադրաբար ցանկանում են մոռանալ ու
հաջողում են: Հակադրությունը... երկու կողմերի համար էլ հաճախ շատ ցավալի է: Ամենաթույլ կողմը
...մնում է պարտվող այս լուռ և անհավասար երկխոսությունում»:

Գործած հանցանքների պատասխանատվությունից խուսափելու համար, սերագործը հնարավոր ամեն
ինչ անում է մոռացմանը նպաստելու: Գաղտնիությունը և լուրջությունը սերագործի պաշտպանական
առաջնային զենքերն են: Եթե գաղտնիությունը չի գործում, սերագործը հարձակվում է գոհի հեղինակության
վրա: Եթե նա չի կարողանում գոհին ամբողջովին լռեցնել, ապա ամեն ինչ անում է համոզված լինելու, որ
վերջինիս ոչ ոք չի լսի: Այդ նպատակով ներկայացնում է փաստարկների մի երկար շարան, սկսած
ամենապարզ բացահայտ հերքումից մինչև ամենաբարդ և դասական ռացիոնալացում: Ամեն
հրեշագործությունից հետո կարելի է լսել նույն սպասելի արդարացումները. նման բան երբեք չի եղել, գոհը
ստում է, գոհը չափազանցնում է, գոհն է կատարվածի համար մեղավոր և, որ եղածը եղած է, ժամանակն է
մոռանալ անցյալը և նայել առաջ: Ինչքան ազդեցիկ է սերագործը, այնքան ավելի արտոնված է
իրականությունն ուզածի պես սահմանելու և անվանելու, և նրա փաստարկները թվում են շատ ավելի
անհերքելի:

Ոնրագործի բերած վաստարկները ականատեսի համար դառնում են անդիմադրելի, երբ նա դրանց առերեսվում է մեն-մենակ: Առանց աջակցող հասարակական միջավայրի, ականատեսը սովորաբար տեղի է տալիս կատարվածը անտեսելու գայթակղությանը: Սա ճիշտ է նույնիսկ այն դեպքում, երբ գոհը հասարակության գնահատված և իդեալականացված անդամ է: Ամեն պատերազմի ժամանակ զինվորները, նույնիսկ նրանք, ում վերաբերվում են որպես հերոսների, դառնացած բողոքում են, որ ոչ ոք չի ցանկանում լսել իրական հեմարտությունը պատերազմի մասին: Երբ գոհն արդեն իսկ արժեգրկված է (կին, երեխա), նա կարող է հայտնաբերել, որ իր կյանքի ամենատրավմատիկ դեպքերը կատարվում են հասարակության կողմից վավերացված իրականության սահմաններից դուրս: Նրա փորձառությունը դառնում է անասելի:

Հոգեբանական տրավմայի ուսումնասիրությունը պետք է մշտապես պայքարի գոհին վարկաբեկելու կամ անտեսանելի դարձնելու այս սովորույթի դեմ: Ուրտի պատմության ողջ ընթացքում շարունակ վեճ է ծավալվել այն մասին, թե արդյոք հետտրավմատիկ դրությանը պացիենտներն իրավասու են արժանանալ հոգատար և հարգալից վերաբերմունքի, թե արժանի են ֆամահրանքի, արդյոք նրանք իսկապես տառապում են, թե ուղղակի ձևացնում են, արդյոք նրանց պատմություններն իրական են, թե կեղծ, և եթե կեղծ են, արդյոք երևակայական են, թե նենգաբար հորինված: Չնայած հոգեբանական տրավմայի երևույթները

վաստագրող հսկայական գրականության գոյությանը, տարածայնությունը դեռևս կետրոնացած է այն

պարզագույն հարցի վրա, թե արդյո՞ք այս երևույթները հավաստի են և իրական:

Ոչ միայն պացիենտների, այլ նաև հետաքալմատիկ վիճակները հետազոտողների

արժանահավաստությունը շարունակաբար վիճարկվում է: Բուժաշխատողները, ովքեր տրավմայի ենթարկված

մարդկանց լսում են չափազանց երկար և ուշադիր հաճախ կասկածելի են դառնում իրենց իսկ

գործընկերների համար, ասես թե այդ շփումից վարակված լինեն: Հետազոտողները, ովքեր անցնում են

իրենց ոլորտում ընդունված սահմանները, հաճախ ենթարկվում են մի տեսակ մասնագիտական

մեկուսացման:

Տրավմատիկ իրականությունը գիտակցության մեջ պահելը պահանջում է այնպիսի հասարակական

համատեֆստ, որը կատարի և կպաշտպանի գոհին և նրան ու վկային կկապի ընդհանուր դաշինքով: Զոհ

դարձած անձի համար այդ հասարակական համատեֆստը ստեղծում են ընկերների, սիրելի մարդու և

ընտանիքի հետ հարաբերությունները: Իսկ ընդհանրապես հասարակության համար, հասարակական

համատեֆստը կառուցվում է անգործերին ձայն տվող ֆաղաֆական շարժումների կողմից:

Հետևաբար, հոգեբանական տրավմայի կանոնավոր ուսումնասիրությունը կախված է ֆաղաֆական

շարժման աջակցությունից: Ավելին, հարցը, թե արդյո՞ք այդ տեսակ ուսումնասիրություն կարող է տարվել

կան հանրայնորեն ֆենարկվել՝ ինֆնին ֆաղափական է: Պատերազմի տրավմայի ուսումնասիրությունը

դառնում է օրինական միայն այն համատեֆստում, որը վիճարկում է պատերազմում երիտասարդ

տղամարդկանց գոհաբերումը: Տրավմայի ուսումնասիրությունը սեռական և ընտանեկան կյանքում

օրինական է համարվում միայն կանանց և երեխանների ստորակարգումը վիճարկող համատեֆստում:

Ուրտում առաջխաղացումներ են արձանագրվում միայն այն ժամանակ, երբ դրանք աջակցություն են

ստանում այնպիսի ֆաղափական շարժումից, որը բավականաչափ ուժ ունի հետազոտողների և պացիենտների

միջև դաշինքը օրինականացնելու և լուեցման ու հերքումի սովորական հասարակական գործընթացներին

հակադդելու համար: Մարդու իրավունքների համար հզոր ֆաղափական շարժումների բացակայության

պարագայում, վկայելու ակտիվ գործընթացը անխուսափելիորեն տեղի է տալիս մոռանալու ակտիվ

գործընթացին: Ճնշումը, դիտոցացիան և ժխտումը առկա են ինչպես հասարակության, այնպես էլ անհատի

գիտակցության մեջ:

Անցյալ դարում երեք անգամ հանրային գիտակցություն է մուտք գործել հոգեբանական տրավմայի

որոշակի տեսակ: Եվ ամեն անգամ, այդ տրավմայի տեսակի հետազոտությունը ծաղկում է ապրել

ֆաղափական շարժման հետ մեկտեղ: Առաջինը հիստերիան էր՝ կանանց արբեսիպային հոգեբանական

խանգարումը: Դրա ուսումնասիրությունը սկսվեց տասնիններորդ դարի վերջում Ֆրանսիայում

հանրապետական ու հակադեմոկրատիկ քաղաքական շարժումից: Երկրորդը պատերազմական կամ մարտական

նկրագն էր: Դրա ուսումնասիրությունը սկսվել է Անգլիայում և ԱՄՆ-ում երկրորդ համաշխարհային

պատերազմից հետո և իր գագաթնակետին հասել Վիետնամի պատերազմից հետո: Դրա քաղաքական

համատեքստը պատերազմի պաշտամունքի փլուզումն էր և հակապատերազմական շարժման զարգացումը:

Հանրային գիտակցության մեջ հայտնված վերջին և ամենից նոր տրավման սեռական և ընտանեկան

բռնությունն է: Դրա քաղաքական համատեքստը Արևմտյան Եվրոպայում և Հյուսիսային Ամերիկայում

ֆեմինիստական շարժումն է: Հոգեբանական տրավմայի մեր ժամանակակից պատկերացումները հիմնված են

այս երեք առանձին ձևերի հետազոտության համակցության վրա:

Հիստերիայի հերոսական դարաշրջանը

Տասնիններորդ դարի վերջին, շուրջ երկու տասնամյակ, հիստերիա անվանումն ունեցող

խանգարումը դարձավ լուրջ ուսումնասիրության առարկա: Հիստերիան այդ ժամանակ այնքան լայն

հանաչում ունեցող հասկացություն էր, որ ոչ մեկի մտքով չէր էլ անցնում այն հետևողականորեն

սահմանել: Մի պատմաբանի խոսքերով՝ «փաստից դար շարունակ հիստերիան համարվել է տարօրինակ

հիվանդություն՝ անկայուն և անհասկանալի ախտանիշներով: Շատ բժիշկներ հավատացած էին, որ այն կանանց հատուկ հիվանդություն էր և ձևավորվում էր արգանքում»: Այստեղից էլ անվանումը՝ հիստերիա : Ինչպես մեկ այլ պատմաբան է բացատրում՝ հիստերիան «դրամատիկ բժշկական փոխաբերություն էր այն ամենի համար, ինչ տղամարդիկ խորհրդավոր կամ անկառավարելի էին համարում հակառակ սեռի մեջ»:

Հիստերիայի ուսումնասիրության նախահայրը ֆրանսիացի մեծ նյարդաբան Ժան-Մարտեն Շարկոն էր: Նրա թագավորությունը Սալպետրիերն էր՝ հին, ընդարձակ հիվանդանոցային համալիր, որը երկար ժամանակ եղել էր Փարիզի ամենաթշվառ աշխատավորների՝ մուրացկանների, մարմնավաճառների և խելագարներ ապաստանը: Շարկոն այս լքված կառույցը վերափոխեց՝ այն դարձնելով ժամանակակից գիտության տանար, և նյարդաբանության ու հոգեբուժության նորաստեղծ բնագավառներին ամենատաղանդավոր և հավակնոտ մարդիկ ուղևորվեցին Փարիզ՝ վարպետի հետ սովորելու: Դեպի Սալպետրիեր ուխտագնացություն կատարած անվանի բժիշկների շարքում էին Պիեռ Ժանեն, Ուիլյամ Ջեյմսը և Զիգմունդ Ֆրոյդը:

Հիստերիայի ուսումնասիրությունը հանրության երևակայությունը շարժեց՝ ընկալվելով որպես անիմանալի տիրույթ տանող հանդուգն ֆայլ: Շարկոյի հետազոտությունները հայտնի էին ոչ միայն բժշկության ասպարեզում, այլ նաև դրանից դուրս՝ գրականության և ֆաղափականության ավելի մեծ

երջանակներում: Նրա «Երեւոյի օրվա դասախոսություններ»-ը թատերական բեմադրություններ էին, որոնք դիտելու էր գալիս «Փարիզի չորս կողմից հավաքված բազմաթիվ հադիսատեսը. գրողներ, բժիշկներ, առաջնակարգ դերասաններ ու դերասանուհիներ, նորածն դեմիմոններ, բուրբ համակված հիվանդագին հետաքրքրասիրությամբ»: Այս դասախոսությունների ընթացքում Շարկոն հիստերիայի վերաբերյալ իր բացահայտումները ներկայացնում էր կենդանի ցուցադրումների միջոցով: Ցուցադրումներին մասնակցող պացիենտները երիտասարդ կանայք էին, որոնք փախչելով անվերջանալի բռնությունից, շահագործումից ու բռնաբարությունից, ապաստան էին գտել Սալպետրիերում: Այս ապաստանը նրանց տալիս էր ապահովության ու պաշտպանվածության զգացում, մի բան, որ նախկինում երբեք չէին ունեցել: Ընտրյալ մի խումբ կանանց էլ, ովքեր դարձել էին Շարկոյի աստղային դերասանները, այս ապաստանը հոչակին մոտ մի բան բերեց:

Շարկոն գնահատանքի արժանացավ հիստերիայի հետազոտությունը ձեռնարկելու իր խիզախությունն համար: Նրա հեղինակությունը արժանահավատություն բերեց մի դաշտի, որը համարվել էր լուրջ գիտական հետազոտության երջանակներից դուրս: Շարկոյից առաջ համարվում էր, որ հիստերիկ կանայք պարզապես ձևացնում էին, և նրանց բուժելը թողնված էր հիպնոսով և ժողովրդական բժշկությամբ զբաղվողներին:

Շարկոյի մահվան ժամանակ Ֆրոյդը նրան մեծարեց որպես տանջվածների ազատագրիչ հովանավոր.

«Հիստերիկի որևէ ասած հավատի չէր արժանանում: Առաջին բանը, որ Շարկոն արեց, թեմայի արժանապատվության վերականգնում էր: Այն ֆանտիզիկան ժպիտը, որով պացիենտներին ամենուր դիմավորում էին, աստիճանաբար անհետացավ մարդկանց դեմքից: Պացիենտն այլևս անպայմանորեն ձևացնող չէր, քանզի Շարկոն իր հեղինակության ողջ կռույկ անցել էր հիստերիա կոչվող երևույթի նեմարիտության և օբյեկտիվության կողմը»:

Շարկոյի մոտեցումը հիստերիային, որը նա անվանում էր «Մեծագույն ներք», դասակարգողի մոտեցում էր: Նա ընդգծում էր ուշադիր դիտարկման, նկարագրության և դասակարգման կարևորությունը: Նա հիստերիային բնորոշ ախտանիշները մանրամասնորեն փաստագրել է ոչ միայն գրի, այլ նաև գծագրերի և լուսանկարների միջոցով: Շարկոն կենտրոնացել էր հիստերիայի այն ախտանիշների վրա, որոնք նմանվում էին նյարդային վնասվածքի՝ շարժիչ համակարգի կաթված, զգայությունների կորուստ, ջղաձգություններ և ամենեզիա: Մինչև 1880թ.-ը, նա արդեն ցույց էր տվել, որ այս ախտանիշները հոգեբանական էին, քանի որ դրանք կարող էին արհեստականորեն առաջացվել և թուլացվել հիպնոսի միջոցով:

Թեև Շարկոն շատ մեծ ուշադրություն էր դարձնում հիստերիկ պացիենտների ախտանշաններին, նրան ամենևին հետաքրքիր չէր նրանց ներաշխարհը: Նրանց հույզերը Շարկոն դիտարկում էր իբրև

ախճատնեացիներ, որոնք պետք էր դասակարգել: Նա նրանց խոսքը նկարագրում (բնորոշում) էր որպես

«ձայնարկում»: Նրա մոտեցումն իր պացիենտների նկատմամբ ակնհայտ է իր «Երեբժարքի օրվա

դասախոսություններ»-ից մեկի բառացի վերապատումից, որի ժամանակ նա հիպնոտիկ տրանսի մեջ գտնվող

երիտասարդ կնոջը օգտագործում է ցուցադրելու հիստերիայի ջղաձգային գրոհը:

Շարկո. Եկեք կրկին սեղմենք հիստերոզեն կետը: (Տղամարդ օգնականը շեշտվում է պացիենտին

ձվարանային շրջանում): Ահա, նորից նույնը: Երբեմն պացիենտները նույնիսկ կծում են լեզուն, սակայն

սա հագավադեպ է լինում: Ուշադրություն դարձրեք կորացած թիկունքին, որը շատ լավ նկարագրված է

դասագրքերում:

Պացիենտ. Մայրի՛կ, ես վախենում եմ:

Շարկո. Նկատե՛ք հուզական պոռթկումը: Եթե թույլ տանք, որ այս կերպ շարունակվի, ապա շուտով

կվերադառնանք էպիլեպտիկ վարքին... (Պացիենտը կրկին բացականչում է. «Ա՛խ, մայրի՛կ»):

Շարկո. Կրկին անգամ ուշադրություն դարձրե՛ք այս ճիշերին: Կարելի է մտածել, որ սա անտեղի

բարձրացված ազմուկ-աղաղակ է:

Շարիայի հետևորդների գլխավոր նպատակն էր վերջինիս գերազանցել՝ ցույց տալով հիստերիայի առաջացման պատճառը: Մրցակցությունը հատկապես թեժ էր ժանեյի և Ֆրոյդի միջև: Յուրաքանչյուրն իր հերթին ցանկանում էր առաջինը կատարել այդ մեծ հայտնագործությունը: Իրենց նպատակների իրականացման ճանապարհին այս երկու հետազոտողներին պարզ դարձավ, որ հիստերիկներին լուր դիտելն ու դասակարգելը բավարար չէր. հարկավոր էր նաև խոսել նրանց հետ: Մի կարճ տասնամյակ գիտության տղամարդիկ ականջ դրեցին կանանց՝ դրանից առաջ և դրանից ի վեր նմանը չունեցող նվիրվածությամբ և հարգանքով: Քիչ չէին հանդիպում հաճախ ժամեր ձգվող ամենօրյա հանդիպումները հիստերիկ պացիենտների հետ: Այս շրջանի առանձին դեպքերի ուսումնասիրությունները (case studies) ավելի շատ հիշեցնում են բժշկի և պացիենտի համագործակցություն:

Այս հետազոտությունները ավեցին իրենց պատուը: Արդեն 1890-ականների կեսերին, ժանեն Ֆրանսիայում, իսկ Ֆրոյդն իր համագործակից ժոզեֆ Բրոյերի հետ Վիեննայում, միմյանցից անկախ, եկան զարմանալիորեն նման ձևակերպումների. հիստերիան մի վիճակ էր, որն առաջանում էր հոգեբանական տրավմայի հետևանքով: Տրավմատիկ դեպքերին անտանելի զգացմունքային արձագանքներն առաջ էին բերում գիտակցության այլափոխված վիճակ, որն իր հերթին առաջացնում էր հիստերիայի ախտանիշներ:

Ժանեն այս գիտակցության այլափոխությունն անվանեց «դիսոցիացիա»: Բրայերը և Ֆրոյդը այն կոչեցին

«երկակի գիտակցություն»:

Եվ Ժանեն, և Ֆրոյդը գիտակցում էին հոգեբանական տրամաշի և հիպնոսի առաջացրած գիտակցության այլափոխված վիճակների միջև եղած էական նմանությունը: Ժանեն հավատացած էր, որ դիսոցիացիայի կամ հիպնոսիկ տրանսի ենթարկվելու կարողությունը հոգեբանական թուլության և ներշնչողունակության նշան էր: Բրայերը և Ֆրոյդը, հակառակը, պնդում էին, որ հիստերիան և դրա հետ առնչվող գիտակցության այլափոխությունները կարելի էր հանդիպել «փայլուն ինտելեկտի, անկոտրում կամֆի ուժի, վառ անհատականության և բարձր բնագրատական կարողությունների տեր մարդկանց մոտ»:

Եվ Ժանեն, և Ֆրոյդը գիտակցում էին, որ հիստերիայի ախտանիշները ներկայացնում էին խիստ անհանգստացնող դեպքերի բողբոջված ներկայացումներ, որոնք հիշողությունից վտարվել էին: Ժանեն իր հիստերիկ պացիենտներին նկարագրում էր որպես «ենթագիտակցական սևեռուն գաղափարների», տրամատիկ դեպքերի հիշողությունների կամդից կառավարվող: Բրայերը և Ֆրոյդը, իրենց անմահ եզրահանգման մեջ, գրել էին, որ «հիստերիկներն առավելապես տառապում են վերհուշերից»:

Արդեն 1890-ականների կեսերին այս հետազոտողները հայտնաբերել էին, որ հիստերիայի ախտանիշանները հնարավոր էր մեղմել, երբ տրամատիկ հիշողությունները, ինչպես նաև դրանց ուղեկցող

ուժգին զգացմունքները, վերականգնվում էին և բառերով արտահայտվում: Բուժման այս մեթոդը դարձավ

ժամանակակից հոգեթերապիայի հիմքը: Ժանեն այս մեթոդն անվանեց «հոգեբանական վերլուծություն»:

Բրոյերը և Ֆրոյդն այն կոչեցին «աբուեակցիա» կամ «կատարիս», իսկ ավելի ուշ Ֆրոյդն այն անվանեց

«հոգեվերլուծություն»: Սակայն ամենապարզ և թերևս լավագույն անվանումը հորինել էր Բրոյերի

պացիենտներից մեկը՝ տաղանդավոր, խելացի և ծանր խանգարում ունեցող մի կին, ում նա տվել էր Աննա

Օ. կեղծանունը: Նա Բրոյերի հետ իր խիստ անձնական բնույթի երկխոսությունը անվանում էր

«խոսաբարձություն»:

Բժշկի և հիվանդի միջև այս համագործակցությունը վերածվեց փնտրումի, որտեղ հիստերիայի

առեղծվածի բացահայտումը կարելի էր գտնվել պացիենտի անցյալի հոգնաջան վերակառուցման միջոցով:

Ժանեն իր պացիենտներից մեկի հետ աշխատանքի նկարագրությունում նկատում է, որ բուժմանը

գուզընթաց, նոր տրավմաների ծածկագերծումը տանում էր ավելի հին դեպքերի ուսումնասիրության:

«Վերացնելով պատրանքների մակերեսային շերտը, ես խթանեցի/ հին և կաշուն-սևեռուն մտքերի

հայտնվելուն, որոնք դեռևս նրա մտքի հատակում էին: Դրանք իրենց հերթին անհետացան, այսպիսով

մեծապես բարելավվելով պացիենտի վիճակը»: Բրոյերն Աննա Օ.-ի հետ իր աշխատանքի

նկարագրությունում խոսում էր «հիշողության թելով ետ գնալու» մասին:

Այս թելով ամենից հեռուն գնաց Ֆրոյդը, և յուրաքանչյուր դեպքում՝ առանց բացառության, այն նրան հանգեցրեց կանանց սեռական կյանքի հետազոտությանը: Չնայած նրան, որ գոյության ուներ հնագույն բժշկական ավանդույթ, որը հանաչում էր հիստերիայի ախտանիշների կապը կնոջ սեռականության հետ, Ֆրոյդին ուղղորդողները՝ Շարկոն և Բրոյերը, խորը կասկածանքով էին վերաբերվում հիստերիայի առաջացման մեջ սեռականության դերին: Ֆրոյդն ինքն ի սկզբանե ընդդիմանում էր այս գաղափարին.

«Երբ սկսեցի երկրորդ պացիենտին գննել...այն միտքը, որ հիստերիայի հիմքում ընկած է սեռական նկրագը, շատ հեռու էր ինձնից: Ես դեռ նոր էի դուրս եկել Շարկոյի դպրոցից, և հիստերիայի և սեռականություն թեմայի կապին վերաբերվում էի որպես մի տեսակ անարգանքի՝ այնպես, ինչպես որ կին պացիենտներն իրենք»:

Իր պացիենտների արձագանքներին այս ապրումակցումը բնորոշ է հիստերիայի մասին Ֆրոյդի վաղ շրջանի գործերին: Նրա պացիենտների դեպքերի պատմություններից կարելի է տեսնել մի մարդու, որը համակված էր այնպիսի բուռն հետաքրքրասիրությամբ, որ պատրաստ էր հաղթահարել իր պաշտպանական կեցվածքը և պատրաստակամ էր լսել: Այն, ինչ նա լսեց սարսափելի էր: Նրա պացիենտները նրան շարունակաբար պատմում էին սեռական ոտնձգությունների, չարաշահումների և ինցեստի մասին:

Հիշողության թելին հետևելով, Ֆրոյդը և նրա պացիենտները ծածկագերծեցին մանկության կարևորագույն

տրավմատիկ դեպքեր, որ թափնված էին ավելի թարմ, հաճախ համեմատաբար անկարևոր

փորձառությունների տակ, և հենց որոնք էլ իրականում առաջ էին բերել հիստերիայի ախտանշանները:

Այդպես 1896թ.-ին, Ֆրոյդը հավատացած էր, որ գտել է հիստերիայի սկզբնաղբյուրը: Տասնութ դեպքերի

նկարագրությունները պարունակող «Հիստերիայի ծագումնաբանությունը» վերնագրով հոդվածում, նա արեց

աննախդեպ մի պնդում. «Հետևաբար, ես առաջ եմ ֆաշուն մի վարկած, ըստ որի հիստերիայի

յուրաքանչյուր դեպքի հիմքում ընկած է *մեկ կամ ավելի նախահասուն սեռական փորձառության*

պատահարներ, որոնք պատկանում են մանկության ամենավաղ տարիներին, սակայն որոնք կարող են

վերարտադրվել հոգեվերլուծության միջոցով՝ հակառակ դրանք բաժանող երկար ժամանակահատվածին: Ես

հավատացած եմ, որ սա կարևորագույն հայտնաբերում է, նյարդախտաբանության այդ մութ հարցի

պատասխանը»:

Մեկ դար անց էլ այս հոդվածը դեռ մրցակցում է մանուկ տարիքում սեռական չարաշահման

ենթարկվելու հետևանքների մասին ժամանակակից կլինիկական բնութագրումների հետ: Այն փայլուն,

կարեկցող և սահուն ոճով փաստարկված, մանրամասնորեն պատհասարանված փաստագրություն է: Դրա

հաղթական վերնագիրը և ցնծալի ոճը ենթադրում են, որ Ֆրոյդը իր այս ներդրումը համարում էր ոչորտի

մեծագույն նվաճում:

Փոխարենը, «Հիստերիայի ծագումնաբանությունը» հոդվածի հրատարակմամբ եկավ այս

հետազոտական աշխատանքի ավարտը: Մեկ տարի անց, Ֆրոյդը գաղտնի կերպով հրաժարվեց հիստերիայի ծագման տրավմատիկ տեսությունից: Նրա նամակագրություններից պարզ է դառնում, որ նրան խորապես անհանգստացնում էին այն ծայրահեղ սոցիալական հետևանքները, որ իր այս վարկածը կարող էր ունենալ: Հիստերիան կանանց շրջանում այնքան տարածված էր, որ եթե պարզվեր, որ իր պացիենտների պատմությունները ճիշտ էին, և նրա տեսությունն էլ՝ անսխալ, ապա նա ստիպված էր լինելու եզրակացնել, որ այն, ինչ անվանում էր «երեխաների դեմ այլասերված գործողություններ» տարածված էին ոչ միայն Փարիզի աշխատավորների շրջանում, որտեղ նա առաջին անգամ սկսել էր ուսումնասիրել հիստերիան, այլ նաև Վիեննայի հարզված բուրժուա ընտանիքներում, ուր իր գործունեությունն էր հաստատել: Այս միտքը պարզապես անընդունելի էր: Այն արժանահավատ չէր կարող լինել:

Այս երկընտրանքին բախվելով՝ Ֆրոյդը դադարեց իր կին պացիենտներին լսել: Շրճադարձային հանդիսացող պահը փաստագրված է Դորայի հետ հայտնի դեպքի ուսումնասիրությունում: Այդ դեպքը, որ եղավ Ֆրոյդի հիստերիայի ուսումնասիրության դեպքերից վերջինը, ավելի շատ հիշեցնում է բժշկի և պացիենտի միջև սրամտության մենամարտ, քան թե համագործակցային ձեռնարկում: Ֆրոյդի և Դորայի հարաբերությունը բնութագրվել է որպես «հուզական մենամարտ»: Այս դեպքում, Ֆրոյդը դեռևս ընդունում

է իր պացիենտի վորձառության իրական լինել՝ դեռահաս Դորան իր հոր մշակած սեռական

խարդավանքների գոհն էր: Հայրն, ըստ էության, նրան իր ընկերներին էր առաջարկում որպես սեռական

խաղալիք: Ֆրոյդը, սակայն, հրաժարվեց հաստատել Դորայի մոտ անարգանքի և նվաստացման զգացումը:

Փոխարենը, նա համառոտե՛ն պնդում էր, որ անհրաժեշտ էր կենտրոնանալ Դորայի էյոտիկ գրգռվածության

զգացումների ուսումնասիրման վրա, կարծես այդ շահագործող իրավիճակը Դորայի ցանկության

բավարարումն էր:

Նրանց համագործակցության խզումը դարձավ պատվախնդիր հետազոտողների և հիստերիկ

պացիենտների համագործակցության ժամանակաշրջանի դառն ավարտը: Գրեթե մեկ դար, այս պացիենտները

կրկին արհամարվելու ու լռեցվելու էին:

Bibliography

- Baker, M., Saldanha, G. (Eds.). (2008, 2 nd ed.). *The Tower of Babel*. Routledge Encyclopedia of Translation Studies (21-22). London, UK: Routledge
- Barthes, R. (1967). *The Death of the Author*. Trans. Richard Howard. Retrieved from http://www.tbook.constantvzw.org/wp-content/death_authorbarthes.pdf
- Benjamin, W. (1923). *The Task of the Translator*. Trans. Harry Zohn. In Venuti (Ed.), (2000), *The Translation Studies Reader* (15-25). London, UK: Routledge.
- Berman, A. (1985). *Translation and the Trials of the Foreign*. Trans. Lawrence Venuti. In L. Venuti (Ed.), (2000), *The Translation Studies Reader* (284-297). London, UK: Routledge.
- Herman, J. (1992). *Trauma and Recovery*. New York: Basic Books.
- McRae, E. (September 2010). *The Role of Translators' Prefaces to Contemporary Literary Translations into English*. University of Auckland.
- Schleiermacher, F. (1813). *On the Different Methods of Translating*. Trans. Waltraud Bartscht. In R. Schulte and J. Biguenet (Eds.), (1992), *Theories of Translation: An Anthology of Essays from Dryden to Derrida* (36-54). University of Chicago Press.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. New York: Routledge.
- Venuti, L. (2004). *How to Read a Translation*. *Words Without Borders*. Retrieved from <http://www.wordswithoutborders.org/article/how-to-read-a-translation>

Vinay, J.-P., Darbelnet, J. (1958). *A Methodology for Translation*. Trans. Juan C. Sager and M.-J. Hamel. In L. Venuti (Ed.), (2000), *The Translation Studies Reader* (85-93). London, UK: Routledge.